

УДК 341.215.4+342.7(477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.04.114>

ПОНЯТТЯ ВРАЗЛИВІ ГРУПИ НАСЕЛЕННЯ У МІЖНАРОДНОМУ ТА НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРАВІ

Кондур В.А.,

*заступник директора департаменту –
начальник відділу прав національних меншин,
корінних народів та релігійних поглядів
Департаменту моніторингу додержання рівних
прав і свобод, прав національних меншин,
політичних та релігійних поглядів
ORCID: 0009-0000-8988-2748*

Кондур В.А. Поняття вразливі групи населення у міжнародному та національному праві.

Наукова стаття присвячена аналізу та висвітленню теоретичних аспектів розуміння правової дефініції «вразливі групи населення» та розгляду еволюції її правового закріплення в міжнародному та національному праві України.

Актуальність теми аргументована тим, що майбутнє сучасної держави залежить від добробуту найбільш вразливих груп населення та можливостей для їх безпечного існування та розвитку. Разом з тим, зазначено, що у сучасному світі правове положення найбільш вразливих груп населення суттєво відрізняється.

Внаслідок проведеного дослідження з'ясовано, що міжнародне право пропонує традиційний договірний підхід до вразливих груп населення, коли на держави покладається обов'язок створити механізм, який забезпечує захист їх прав.

У статті проаналізовано основні міжнародні документи та зроблено висновок про те, що поняття «вразливості» чітко не визначено в правових актах сучасного міжнародного права, а в основу покладено фактор, що визначає вразливість. Доведено, що ні в міжнародно-правових актах ні в актах внутрідержавних не існує вичерпного списку вразливих груп та критеріїв їх вразливості. Критеріїв класифікації вразливих груп населення може бути незліченно багато.

Доведено, що міжнародно-правовий захист кожної вразливої групи населення має свою специфіку.

Зроблено висновок, що сутність дефініції «вразливі групи населення» дозволяє визначити перелік осіб, які за відповідними ознаками можуть бути об'єднані у певну групу. Такі групи населення відомі усьому світовому співтовариству та їх різні ступені вразливості визнані кожною державою.

Підкреслено, що сучасні держави мають саможливо вирішувати питання про застосування

концепції вразливості та створювати таку систему захисту прав вразливих груп населення, яка б відповідала національним інтересам та міжнародному праву.

Держави покликані забезпечувати права вразливих груп населення шляхом їх нормативно-правового закріплення та створення ефективного механізму їх реалізації та захисту. У національному праві правова дефініція «вразливі групи населення» визначена Законом України «Про соціальні послуги».

Ключові слова: вразливі групи населення, міжнародне законодавство, національне законодавство, права людини, правовий захист прав людини, соціальний захист, глобалізація, держава, міжнародне право, національне право.

Kondur V.A. The concept of vulnerable groups in international and national law.

This scientific article is dedicated to the analysis and elucidation of the theoretical aspects of understanding the legal definition of «vulnerable population groups» and examining the evolution of its legal entrenchment in international and Ukrainian national law.

The relevance of this topic is justified by the fact that the future of a modern state depends on the well-being of its most vulnerable population groups and their opportunities for safe existence and development. It is also noted that the legal status of the most vulnerable population groups significantly differs in the modern world.

The article concludes that international law offers a traditional contractual approach to vulnerable population groups, whereby states are obliged to create mechanisms that ensure the protection of their rights.

Based on the analysis of several international documents, it is concluded that the concept of «vulnerability» is not clearly defined in the legal acts of modern international law, with the foundation being the factor that determines vulnerability. It

has been proven that neither international legal acts nor domestic acts provide an exhaustive list of vulnerable groups and the criteria for their vulnerability. There can be countless criteria for the classification of vulnerable population groups.

It is shown that the international legal protection of each vulnerable group of the population has its specificities.

It was concluded that the essence of the definition of «vulnerable population groups» allows to determine the list of persons who can be combined into a certain group based on the relevant characteristics. Such population groups are known to the entire world community and their various degrees of vulnerability are recognized by each state.

It is emphasized that modern states must independently resolve the issue of applying the concept of vulnerability and creating a system for protecting the rights of vulnerable population groups that corresponds to national interests and international law.

States are called upon to ensure the rights of vulnerable population groups through their normative legal entrenchment and the creation of an effective mechanism for their implementation and protection. In national law, the legal definition of «vulnerable population groups» is defined by the Law of Ukraine «On Social Services».

Key words: vulnerable population groups, international legislation, national legislation, human rights, legal protection of human rights, social protection, globalization, state, international law, national law.

Постановка проблеми. Визнання прав людини є загальносвітовою цінністю, проте проголошення рівності в правах і свободах не завжди стосується певних груп населення, які з незалежних від них причин не можуть повною мірою їх реалізувати. Таку категорію осіб з часом міжнародне співтовариство почало виділяти у «вразливі групи населення».

Соціальну політику сучасного світу не можна розглядати у відриві від глобальних змін і глобальних викликів, від яких залежить загальний суспільний прогрес та загальнолюдська безпека. Глобальні проблеми розвитку, пов'язані із погіршенням стану довкілля, поглибленням нерівності, збереженням значних ризиків бідності й соціального відторгнення, соціальними та військовими конфліктами, поширенням тероризму, – неможливо розв'язати, не об'єднавши зусилля всього людства [8, с. 5].

Важливими функціями сучасної держави є правова підтримка вразливих верств населення та гарантування безпеки громадян. Майбутнє сучасної держави залежить від добробуту найбільш вразливих груп населення та можливо-

стей для їх безпечного існування та розвитку. Проте мільйони інвалідів, жінок та дітей у світі не мають можливості проживати та працювати гідно, відчувати турботу про себе держави та суспільства, а в умовах збройних конфліктів неспроможні реалізувати повною мірою свої права та не захищені від насильства. Становище таких груп ускладнюється і з порушенням територіальної цілісності держав в яких відбуваються збройні конфлікти.

Метою дослідження є аналіз міжнародного та національного законодавства щодо закріплення правової дефініції «вразливі групи населення».

Стан опрацювання проблематики. Поняття «вразливі групи населення» є міждисциплінарним, ним користуються переважно соціологи, демографи, психологи, економісти, екологи, медики в контексті особливостей діяльності у певних сферах суспільного життя [9, с. 49]. Разом з тим, у нечисельних правових наукових працях сучасні дослідники аналізують зміст зазначеної дефініції. Так, Л. Матвєєва під вразливістю розуміє такий стан, перебуваючи в якому особа позбавлена або обмежена у здатності чинити опір насильницьким чи іншим незаконним діям внаслідок фізичних чи психічних властивостей або інших обставин, зумовлених відповідними ознаками. Дослідниця підкреслює, що тією чи іншою мірою всі люди є соціально вразливими перед природними катаклізмами, техногенними катастрофами та акцентує увагу на тому, що вразливість населення підвищується у періоди політичної нестабільності, економічного спаду та правової невизначеності [9, с. 49].

Зазначимо, що теоретико-правові проблеми визначення правової дефініції «вразливі груп населення» не часто стають предметом наукового аналізу. Різним аспектам системи правового захисту вразливих груп населення в Україні присвячено праці вітчизняних вчених, серед них Н. Андрусишин [1], О. Макарова [8], Л. Матвєєва [9], О. Радчук [15], О. Риндзак [16] та ін.

Виклад основного матеріалу. Характеристики вразливості як правової категорії отримали розвиток насамперед у джерелах міжнародного права, у тому числі у міжнародних договорах, документах міжнародних організацій та органів, судової практики та міжнародно-правовій доктрині. Разом з тим слід зауважити, що поняття «вразливості» чітко не визначено в правових актах сучасного міжнародного права, а за основу береться фактор, що визначає вразливість. Підкреслимо, що міжнародне право не містить вичерпного переліку критеріїв, за якими особи могли б бути визначені як вразливі. Під факторами соціальної вразливості Н. Андрусишин пропонує розуміти ті чинники, що впливають

на появу соціального ризику. Соціальна вразливість населення виступає характеристикою особи, групи чи спільноти осіб, що відображає можливу появу соціального ризику під впливом певних чинників [1]. О. Риндзак акцентує увагу на те, що соціальний контекст поняття «вразливість» вказує на те, що вона стосується суспільства, його членів і характеризує незахищеність їх соціальних інтересів, а також обмеженість доступу до соціальних і культурних благ [16].

Вразливими верствами населення, в широкому розумінні, є представники вразливих/пригнічених верств населення, а саме: індивіди або соціальні групи, що мають більшу, ніж інші ймовірність зазнати негативних впливів соціальних, екологічних факторів або дістати хвороби; люди з інвалідністю, ветерани війни, колишні в'язні концтаборів, люди похилого віку, особи, що втратили годувальників тощо. Традиційно до вразливих груп населення відносять: людей похилого віку, хворих, жінок, дітей, представників різного роду меншин, а також осіб, що тимчасово потребують захисту [15, с. 2].

Слід звернути увагу, що міжнародне співтовариство стало визнавати, що існують категорії людей, які потребують більшої турботи через їхню вразливість. Термін «вразливі групи населення» використовується у деклараціях, програмах, документах ООН та у підсумкових доповідях різних міжнародних конференцій.

Активний розвиток міжнародно-правового регулювання прав найбільш вразливих груп населення розпочався після створення Ліги Націй. Так, статтею 23 Статуту Ліги Націй закріплювалося положення про те, що держави члени Ліги повинні докладати зусиль для забезпечення та збереження справедливих і гуманних умов праці для чоловіка, жінки і дитини на своїх власних територіях, а також і у всіх країнах, на які поширюються їхні торгові і промислові відносини, і до заснування та змістом з цією метою необхідних міжнародних організацій [19].

Закріпленню правової дефініції «вразливі групи населення» у міжнародно-правових джерелах передувало загальне визнання та повагу до прав людини після Другої Світової війни. Небажання повторення таких подій, як Світова війна, призвели до створення програми посилення захисту прав людини на міжнародному рівні. У 1945 році був прийнятий Статут Організації Об'єднаних Націй для того, щоб «знову утвердити віру в основні права людини, у гідність і цінність людської особистості, у рівноправність чоловіків та жінок і в рівність прав більших та малих націй». Преамбула Статуту закликає світове співтовариство: позбавити прийдешні покоління нещастя війни; утвердити віру в основні права людини, у гідність і цінність людської особистості, у рівноправність чоловіків та жінок і в

рівність прав більших та малих націй; створити умови, за яких можуть дотримуватися справедливості і повага до зобов'язань, що випливають із джерел міжнародного права; сприяти соціальному прогресу й поліпшенню умов життя при більшій свободі [17]. Згодом одним із досягнень Організації Об'єднаних Націй стало формування нового підходу до питання про права найбільш вразливих груп населення, створення нових принципів у цій галузі, які суттєво відрізняються від тих, які були раніше. Саме завдяки Організації Об'єднаних Націй склався новий підхід до прав і свобод найбільш вразливіших груп населення, як у міжнародних відносинах, так і у внутрішньому житті держав.

Загальна декларація прав людини 1948 також виходить з того, що визнання гідності, яка властива всім членам людської сім'ї, і рівних та невід'ємних їх прав є основою свободи, справедливості та загального миру. У тексті Загальної декларації прав людини наголошується, що народи Об'єднаних Націй підтвердили в Статуті свою віру в основні права людини, в гідність і цінність людської особи і в рівноправність чоловіків і жінок та вирішили сприяти соціальному прогресові і поліпшенню умов життя при більшій свободі [2]. Зазначені положення знайшли свій розвиток у міжнародних пактах.

Так, міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 року закріплює, що кожна держава, яка бере участь у Пакті, зобов'язується поважати і забезпечувати всім перебуваючим у межах її території та під її юрисдикцією особам права, без будь-якої різниці щодо раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження чи іншої обставини. А у статті 3 закріплюється, що держави, зобов'язуються забезпечити рівне для чоловіків і жінок право користування всіма громадянськими і політичними правами [11]. Нагляд за виконанням Пакту здійснює Комітет з прав людини ООН, який складається з 18 експертів, які обираються на термін у 4 роки.

У Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права 1966 року містяться аналогічні положення про недискримінацію, і гарантується рівне для чоловіків та жінок право користування економічними, соціальними та культурними правами. Пакт містить найважливіші права, серед яких: право на працю в справедливих і сприятливих умовах; право на соціальний захист; право на достатній життєвий рівень і на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я; право на освіту і на користування результатами свободи в області культури і наукового прогресу [12]. За дотриманням державами-учасниками своїх зобов'язань за Пактом і рівнем здійснення відповідних

прав і обов'язків спостерігає Комітет з економічних, соціальних і культурних прав, якій у своїй діяльності спирається на інформаційні джерела, включаючи доповіді, що представляються державами-учасниками, і зведення, що надходять зі спеціалізованих установ Організації Об'єднаних Націй.

Друга половина XX ст. характеризувалася зростанням національно-визвольного руху, що поставило на порядку денному питання про охорону прав найбільш слабо захищених, а подекуди й дискримінованих верств населення. Таким чином, наступний напрям еволюції правового регулювання прав людини полягав в деталізації та конкретизації фундаментальних прав і свобод людини, їх регламентації стосовно окремих, як правило, найбільш вразливих соціальних груп.

У якості прикладів можна навести Конвенцію про статус біженців 1951 року [7], Конвенцію про ліквідацію усіх форм расової дискримінації 1965 року [10], Конвенцію про зловживання в галузі міграції і про забезпечення працівникам-мігрантам рівних можливостей і рівного ставлення 1975 року [5], Конвенцію Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 року [3], Конвенцію ООН про права дитини 1989 року [6] та інші. Таким чином, можна говорити про те, що міжнародно-правовий захист кожної вразливої групи населення має свою специфіку. Так, Конвенцією про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок закріплювалось положення про те, що держави повинні засуджувати дискримінацію щодо жінок у всіх її формах та застосовувати заходи, щодо забезпечення всебічного розвитку та прогресу жінок, з тим щоб гарантувати їм здійснення і користування правами людини та основними свободами на основі рівності з чоловіками [3].

Глобалізація соціальних, культурних, економічних та політичних процесів у сучасному світі, поряд із позитивними сторонами, породила низку серйозних проблем, які отримали назву «глобальні проблеми сучасності»: тероризм, нарощування озброєнь, забруднення навколишнього середовища, загрозливе вичерпання природних ресурсів, бідність, голод, невиліковні хвороби, військові конфлікти, демографічні та політичні проблеми. Сукупність цих проблем поставила перед людством глобальну проблему виживання людства. Таки тяжкі наслідки світових явищ створюють основу для правової незахищеності населення. Зауважимо, що крім зовнішніх незалежних від населення факторів, існують ще і внутрішні характерні для відповідної групи населення чинники вразливості. До таких факторів можна віднести: відсутність реальної рівноправності між чоловіком та жінкою, дискримінація та порушення прав, заснованих на гендерній

відмінності, на фізіологічних особливостях людини, віці та правовому статусі особи.

Соціальна вразливість характеризує міру здатності особи (групи чи суспільства) справлятися зі складними життєвими обставинами. Вона включає не лише її спроможність сприймати, протистояти, протидіяти деструктивним чинникам, а й трансформуватися та відновлюватися під їх дією. Залежно від балансу стійкості-чутливості, можна розрізняти низьку, середню і високу вразливість. Рівень вразливості залежить як від індивідуальних соціально-демографічних особливостей людини, так і від зовнішніх чинників (геопросторових, політичних, інституційних та економічних [16]).

У сучасному світі правовий статус вразливих груп населення суттєво відрізняється. Так, за підсумками Конференції Організації Об'єднаних Націй з навколишнього середовища та розвитку 1992 року було прийнято Ріо-де-Жанейрську декларацію з навколишнього середовища та розвитку. Зверталась увага на те, що слід приділяти особливу увагу захисту та просвіті вразливих груп населення, зокрема дітей, молоді, жінок, корінних народів та найбільш вразливих верств населення, що є необхідною умовою для забезпечення сталого розвитку держав. Особливу увагу необхідно приділити потребам людей похилого віку та інвалідів у медичному обслуговуванні [18]. Конференція порушувала питання екологічної ситуації у світі, яка посилилася у зв'язку зі зростанням промислових підприємств та негативними наслідками людської діяльності.

У жовтні 2005 року держави-члени ООН ухвалили Загальну декларацію про біоетику та права людини. Ця декларація є першою спробою розробити глобальну нормативну базу для біоетики. У статті 8 Декларації розглядаються поняття «вразливість» та «вразливі групи». Стаття має подвійну спрямованість: проголосити «людську вразливість» як основний принцип біоетики та забезпечити окремих осіб та групи «особливої вразливості» адекватним захистом при розробці та застосуванні медичних, наукових та технологічних знань. У зазначеному документі не міститься визначення термінів «вразливість» або «вразливість людини», але в змісті декларації привертає увагу той факт, що вразливими можуть бути також сім'ї, групи та спільноти. У тексті декларації вказується низка обставин, які можуть призвести окремих людей та групи до вразливості, наприклад: хвороба; інвалідність; інші особисті умови; умови довілля та обмежені ресурси [20]. Таким чином, декларація має антропоцентричний характер, так як в її основу покладена вразливість людини.

Можна говорити про те, що основними завданнями захисту вразливих груп населення у міжнародному праві є: забезпечення умов для

повного розвитку можливостей; забезпечення представникам вразливих груп населення можливостей для ведення здорового способу життя; забезпечення жінкам можливостей ведення здорового життя і т.д.

У національному законодавстві сучасних держав також існують групи населення, які потребують особливого захисту з боку держави та суспільства. Досягнення значних результатів у цій справі вирішальним чином залежить від активних дій країн. Держави покликані забезпечувати права людини у шляхом їх закріплення в національному законодавстві, а також шляхом створення ефективного механізму їх реалізації та захисту.

На законодавчому рівні правова дефініція «вразливі групи населення» визначена Законом України «Про соціальні послуги». За законом вразливі групи населення це особи/сім'ї, які мають найвищий ризик потрапляння у складні життєві обставини через вплив несприятливих зовнішніх та/або внутрішніх чинників [14]. У зазначеному законі також визначено і термін «складні життєві обставини», під якими законодавець розуміє обставини, що негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвиток особи, функціонування сім'ї, які особа/сім'я не може подолати самостійно. До чинники, що можуть зумовити складні життєві обставини, законодавець відносить: похилий вік; часткову або повна втрата рухової активності, пам'яті; невиліковні хвороби, хвороби, що потребують тривалого лікування; психічні та поведінкові розлади, у тому числі внаслідок вживання психоактивних речовин; інвалідність; бездомність; безробіття; малозабезпеченість особи; поведінкові розлади у дітей через розлучення батьків; ухилення батьками або особами, які їх замінюють, від виконання своїх обов'язків із виховання дитини; втрата соціальних зв'язків, у тому числі під час перебування в місцях позбавлення волі; жорстоке поводження з дитиною; насильство за ознакою статі; домашнє насильство; потрапляння в ситуацію торгівлі людьми; шкода, завдана пожежею, стихійним лихом, катастрофою, бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією [14].

Термін «вразливі групи» використовується щодо дітей, окремих категорій жінок, інвалідів, працівників-мігрантів, біженців, національних меншин та корінних народів, людей похилого віку. Кожна зі згаданих груп населення неоднорідна і знаходиться в різних політичних, економічних, соціальних, правових, релігійних умовах та обставин, усередині кожної з них можлива диференціація з різних підстав.

Повномасштабна російська агресія драматично вплинула на все українське суспільство. Сама приналежність до української політичної

нації та факт проживання на українській землі стали в факторами ризику, які реально загрожують життю та здоров'ю кожної людини. Не винятком стала і соціальна сфера, яка опікується вразливими, малозахищеними та незахищеними категоріями населення.

У 2022 році прийнято Закон «Про соціальний і правовий захист осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, та членів їх сімей», який передбачає щорічну державну та одноразову державну грошову допомогу особам, які були позбавлені особистої свободи внаслідок збройної агресії Росії проти України, та членам сімей таких осіб. Після їх звільнення такі люди зможуть отримати від держави медичну та реабілітаційну, у тому числі психологічну, допомогу, санаторно-курортне лікування, а також відшкодування витрат на професійну правову допомогу. Закон передбачає, що особи, яких було позбавлено особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, після звільнення матимуть першочергове право на забезпечення жилими приміщеннями з фондів житла для тимчасового проживання та інші пільги. Передбачається також спрощений порядок видачі документів, що посвідчують особу, та відстрочення платежів за зобов'язаннями осіб, які пережили позбавлення волі окупантами [13].

Таким чином, основним напрямком правового захисту вразливих груп населення є надання різноманітних соціальних послуг: від виплат грошової допомоги, допомоги з подолання певних складних життєвих обставин до комплексних медико-соціальних послуг.

Висновки. Норми міжнародного права встановлюють правове становище вразливих груп населення, тому це поняття має міжнародний характер. На основі аналізу низки міжнародних документів можна зробити висновок, що дефініція «вразливі групи населення» не визначена чітко в правових актах сучасного міжнародного права. Підкреслимо, що і в міжнародному праві, і в праві національному не існує вичерпного списку вразливих груп та критеріїв їх вразливості. Міжнародне право пропонує традиційний договірний підхід до вразливих груп населення, коли на держави покладається обов'язок створити механізм, який забезпечує захист їх прав.

Сутність дефініції «вразливі групи населення» дозволяє визначити перелік осіб, які за відповідними ознаками можуть бути об'єднані у певну групу. Такі групи населення відомі усьому світовому співтовариству та їх різні ступені вразливості визнані кожною державою.

У національному праві правова дефініція «вразливі групи населення» визначена Законом України «Про соціальні послуги». Держави мають самостійно вирішувати питання про за-

стосування концепції вразливості та створювати таку систему захисту прав вразливих груп населення, яка б відповідала національним інтересам та міжнародному праву. Діяльність органів державної влади щодо запобігання утиску або порушення прав вразливих груп населення має стати пріоритетним у соціальному секторі держав. Система правового захисту населення має охоплювати всі соціально-демографічні групи населення, забезпечувати соціальні гарантії працездатним членам товариства та містити заходи соціального захисту для найбільш вразливих верств населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андрусишин Н. Соціальна вразливість населення: дефініції, підходи до розуміння та оцінювання. *Економіка та суспільство*. Випуск № 37. 2022. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1216/1171>.
2. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18 грудня 1979 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text.
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 11 листопада 1950 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
5. Конвенція про зловживання в галузі міграції і про забезпечення працівникам-мігрантам рівних можливостей і рівного ставлення № 143 від 24.06.1975. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_163#Text.
6. Конвенція про права дитини: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
7. Конвенція про статус біженців. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text.
8. Макарова О.В. Соціальна політика в Україні: Монографія. Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. К., 2015. 244 с.
9. Матвеева Л.Г. Міжнародні та європейські стандарти захисту прав вразливих груп населення. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. № 3(13). 2020. С. 48–59.
10. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105#Text.
11. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
12. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text.
13. Про соціальний і правовий захист осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, та членів їхніх сімей: Закон України від 26 січня 2022 року № 2010-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2010-20#Text>.
14. Про соціальні послуги: Закон України від 17 січня 2019 року № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>.
15. Радчук О.П. Європейська Конвенція про захист прав найбільш вразливих верств населення. *Теорія і практика правознавства*. Вип. 1 (5). 2014. С. 1–14.
16. Риндзак О.Т. Соціальна вразливість населення та її понятійно-термінологічне забезпечення. *Економіка та суспільство*. Випуск № 33. 2021. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/947/905>.
17. Статут Організації Об'єднаних Націй: URL: [UN Charter_Ukrainian.pdf](https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_CONF.151_26_Vol.I_Declaration.pdf).
18. Rio Declaration on Environment and Development: report of the United Nations Conference on environment and development, Rio de Janeiro, 3-14 June 1992, URL: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_CONF.151_26_Vol.I_Declaration.pdf.
19. Covenant of the League of Nations: 28 April 1919, Paris Peace Conference URL: <https://dn790004.ca.archive.org/0/items/Documents-On-Diplomacy/1919CovenantOfTheLeagueOfNations.pdf>.
20. Universal Declaration on Bioethics and Human Rights: 19 October 2005, Paris, France. URL: <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/universal-declaration-bioethics-and-human-rights>.